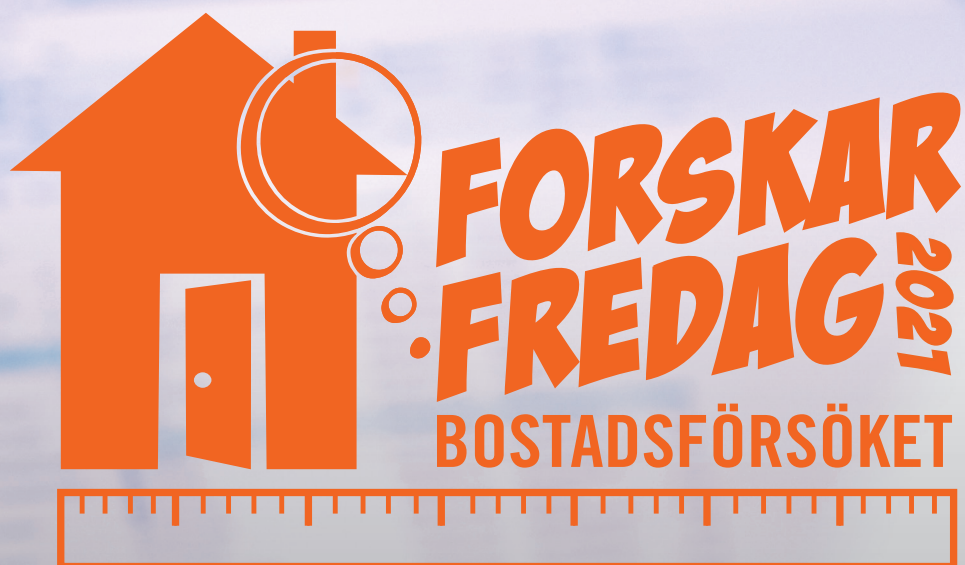

**ETT MEDBORGARFORSKNINGSPROJEKT
OM TILLGÄNGLIGHETEN I SVERIGES BOSTÄDER**

VA-rapport 2022:5

Bostadsförsöket 2021

Under hösten 2021 arbetade svenska skolelever, seniorer och privatpersoner tillsammans med forskare för att studera miljöhinder i svenska bostäder. Syftet var att genom medborgarforskning genomföra en rikstäckande kartläggning av vilka fysiska miljöhinder som finns och hur vanliga dessa är.

Många människor i Sverige lever med funktionsnedsättningar, inte minst som en naturlig följd av åldrandet. Beroende på vilka fysiska miljöhinder man har i sitt hem kan detta skapa problem i vardagen. Man kan t.ex. få svårt att ta sig in eller ut ur sin bostad, svårt att klara vardagliga sysslor i kök eller badrum, svårt att öppna fönster och skåp eller att röra sig fritt i bostaden. På nationell nivå saknar vi idag kunskap om hur vanliga olika fysiska miljöhinder är, men om vi får mer kunskap kan vi bättre förstå hur tillgängligheten ser ut i svenska bostäder.

Bostadsförsöket var planerat att genomföras redan 2020 men på grund av covid19-pandemin som bröt ut våren 2020 sköts projektet upp till 2021. Mätningarna genomfördes den 1 september till 12 november 2021 och genererade mätningar i totalt 1 181 svenska hem.

Kartläggningen genomfördes genom att deltagarna ladda de ner appen Bostadsförsöket och sedan följde instruktionerna i appen. Under mätningarna blev deltagarna guidade runt i sitt boende och fick ta ställning till ca 40–50 frågor, t.ex. om det finns trappsteg i entrén, om det finns trösklar som är högre än 15 mm eller om det finns tillräckligt med svängutrymme framför vitvarorna i köket.

Några av resultaten från Bostadsförsöket var:

- Av de miljöhinder som kontrollerades i Bostadsförsöket (33 st) var det i genomsnitt 14 i bostäderna. Det var fler miljöhinder i småhus än i lägenheter.
- I lägenheter var det vanligaste miljöhindret att det saknades stödhandtag i bad/dusch eller vid toalettstolen, något 90 procent av lägenheterna saknade.
- I småhus var det vanligaste miljöhindret att det fanns trappsteg som måste passeras för att komma in i bostaden, något 98 procent av småhusen hade.
- Äldre bostäder hade fler miljöhinder än nyare bostäder.

Bostadsförsöket var en del av den svenska vetenskapsfestivalen ForskarFredag 2021 som är en del av European Researchers' Night. Projektet genomfördes med stöd från forskningsrådet Forte. Vetenskapligt ansvariga för Bostadsförsöket är professor Susanne Iwarsson och docent Marianne Granbom vid Lunds universitet. De är forskare vid Institutionen för hälsovetenskaper och Centre of Ageing and Supportive Environments (CASE). Projektledare på Vetenskap & Allmänhet är Martin Bergman.

STORT TACK till alla som bidrog till denna viktiga forskning!

Susanne Iwarsson, professor i gerontologi vid Lunds universitet, **Marianne Granbom**, docent i arbetsterapi vid Lunds universitet och **Martin Bergman**, utredare och projektledare på Vetenskap & Allmänhet.

Bostadsförsöket gjordes i samarbete mellan Lunds universitet, föreningen Vetenskap & Allmänhet och it-företaget miThings och finansieras av forskningsrådet Forte och EU-kommissionen.

SPF Seniorerna i Skåne och PRO Skåne var samarbetspartners i projektet. Pensionärsorganisationerna SPF Seniorerna, PRO och SKPF Pensionärerna nationellt gav sitt stöd till projektet.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

BAKGRUND OCH SYFTE 5

Åldrande bostäder och åldrande befolkning..... 5

Bostäder som fungerar för alla.....7

Brist på kunskap..... 7

METOD – SÅ GICK DET TILL..... 9

Vad behövde man? 9

Hur gjorde man? 10

RESULTAT 12

Databas.....12

Vad visade resultaten?.....14

DISKUSSION.....18

Hur kan resultaten användas i framtiden?.....18

Lärdomar från projektet – medborgarforskning med äldre om boendefrågor.....18

LÄS MER..... 20

FRÅGORNA I APPEN 22

BAKGRUND OCH SYFTE

Åldrande bostäder och åldrande befolkning

Sveriges befolkning blir allt äldre och fler och fler lever långt upp i åren. De stora medicinska framstegen gör att många överlever sjukdomar och lever längre, men det får även till följd att vi i större utsträckning lever med sjukdomar och skador som leder till **funktionsnedsättningar**, *se begreppsruta 1*. Därför blir gruppen äldre alltmer varierad och allt fler lever i många år med funktionsnedsättningar som kan innebära utmaningar i vardagen.

Mindre än 5 procent av de i Sveriges befolkning som är 65 år eller äldre bor i det vi i dagligt tal kallar ”äldreboenden”, dvs vård- och omsorgsboenden. Antalet platser i sådana boenden har minskat drastiskt under senare år och man får oftast inte möjlighet att flytta till ett sådant boende förrän man har omfattande behov av vård och omsorg.

De flesta äldre personer vill (och behöver...) bo kvar “hemma” så länge det går. En grundläggande förutsättning för det man kallar kvarboende är att bostaden är tillgänglig för personer med funktionsnedsättningar. Fysiska **miljöhinder**, *se begreppsruta 1*, som att det saknas hiss eller ramp kan leda till att man inte kan ta sig in eller ut ur bostaden på egen hand, att det finns dörrar man inte orkar öppna eller stänga eller som är för smala att passera med en rollator. Andra exempel är att det är trångt i badrummet, enbart finns badkar och ingen duschplats, att duschkabinen har höga kanter eller att det saknas stödhandtag. Det kan vara omöjligt att komma ut på balkongen för att tröskeln är för hög, eller att dörren är smal och svår att öppna.

Allt detta är exempel på tillgänglighetsproblem, alltså de problem som uppstår när personer med funktionsnedsättningar stöter på fysiska miljöhinder. Bostadsförsöket har fokus på tillgänglighet för personer med fysiska funktionsnedsättningar.

Bild 1. Entrémätning i Bostadsförsöket med Stig Ålund, ordförande för CASE brukarråd och medlem av PRO Skånes styrelse och forskaren Susanne Iwarsson i en lägenhet i Lund. Foto: Kennet Ruona

Begreppsruta 1.

- Funktionsnedsättning:** Nedsatt förmåga hos en person eller en grupp individer. På engelska motsvaras detta av *impaired body function, (functional) impairments, functional limitations*. Funktionsnedsättningar kan vara av många olika slag. Bostadsförsöket fokuserar på **fysiska** funktionsnedsättningar.

Miljöhinder: Fysiska hinder i miljön, det som mäts i Bostadsförsöket.

Funktionshinder: Uppstår i mötet mellan individ och miljö, när omgivningen inte är anpassad till en person med funktionsnedsättning. Om en skola, bostad eller arbetsplats inte är utformad så att den passar personens förmåga uppstår alltså funktionshinder. Denna term motsvaras på engelska av *disability*.

Det är inte bara befolkningen som blir äldre och äldre, även bostadsbeståndet i Sverige åldras. Forskning visar att miljöhindren är fler i äldre lägenheter än i dem som byggts under senare år¹. Under många år har nyproduktionen av bostäder varit låg i Sverige. Det innebär att en stor andel av landets bostäder har många miljöhinder som vållar tillgänglighetsproblem för alla som lever och åldras med funktionsnedsättningar².

Sedan många år kräver lagstiftningen i Sverige att bostäder är tillgängliga för personer med nedsatt funktionsförmåga. I Boverkets byggregler (BBR) finns många krav som ska vara uppfyllda, exempelvis hur trappor i entréer ska vara utformade, hur breda dörrar i entréer och inomhus ska vara, och att det inte ska finnas några nivåskillnader vid passage genom dörrar. Trots det finns fysiska miljöhinder som leder till tillgänglighetsproblem även i nyproducerade och nyrenoverade bostäder. Det beror dels på traditioner i bygg- och fastighetssektorn; att man bygger på sätt som man gjort tidigare, dels på okunskap om åldrandets konsekvenser och attityder till tillgänglighetsproblematiken³.

Bild 2. Falköping från utsiktstornet på Mösseberg. Foto: Nasko, Public domain, via Wikimedia Commons.

¹ Granbom m.fl. 2016
² Pettersson m.fl. 2018
³ Jonsson m.fl. 2021

Bild 3. En hög tröskel gör det svårt att använda balkongen. Susanne Iwarsson från CASE och Ann Mari Storm från CASE brukarråd mäter trösklarna i en lägenhet i Lund. Foto: Kennet Ruona

Bostäder som fungerar för alla

För den som lever med funktionsnedsättningar redan i unga år eller mitt i livet är situationen på flera sätt likartad, men samtidigt annorlunda. För barn med funktionsnedsättningar och deras familjer är situationen ofta mycket komplex, inte minst eftersom de växer och utvecklas. Hela familjen påverkas och behoven förändras över tid. Idag är det vanligt att barn och ungdomar bor i flera olika bostäder beroende på familjekonstellation. Vidare byter man bostad ett flertal gånger under livet; flyttar hemifrån, studerar på annan ort, flyttar ihop med någon eller separerar, osv.

När det gäller miljöhindren genererar de tillgänglighetsproblem på ungefär samma sätt som för äldre, åtminstone för vuxna. De grundläggande principerna gäller även för unga, som att den som använder rollator eller rullstol vanligen inte kan förflytta sig i trappor.

Bild 4. Barn med funktionsnedsättning med kryckor. Foto: Pixabay

Brist på kunskap

Det finns idag inga tillförlitliga data om tillgängligheten i det svenska bostadsbeståndet på nationell nivå. De kartläggningar som gjorts på kommunal nivå har sinsemellan gjorts på olika sätt, vilket gör det svårt att jämföra mellan kommuner. De nationella register som finns i Sverige, t.ex. lägenhetsregistret och fastighetsregistret, har inga detaljerade uppgifter om förekomsten av miljöhinder⁴.

⁴ Boverket, 2016

Det finns många stora forskningsprojekt om åldrandet, både i Sverige och internationellt, men ytterst få större studier har gjorts om bostäders tillgänglighet.

För att få ny kunskap om tillgängligheten i svenska bostäder genomfördes Bostadsförsöket 2021. Målet med projektet var att göra en unik kartläggning av svenska bostäder och därmed utveckla ny viktig kunskap. Projektet baseras på tidigare forskning, som bedrivits under många år.

Med den nya kunskapen kan forskarna vid Lunds universitet utveckla rekommendationer till kommuner och byggföretag om hur de på ett bra och kostnadseffektivt sätt kan bygga bort och undvika miljöhinder, både i nyproduktion och vid renoveringar av bostäder. Även privatpersoner kan få hjälp att planera långsiktigt när de bygger om och renoverar hemma. Kunskapen kommer också att kunna användas till att påverka och förbättra policyarbete och lagstiftning kring tillgängligt byggande. På längre sikt kan kunskapen bidra till att fler äldre och personer med funktionsnedsättning kan leva självständiga, aktiva och goda liv i vanliga bostäder.

Bostadsförsökets forskningsfråga:

Vilken typ och omfattning av fysiska miljöhinder och tillgänglighetsproblem finns det i olika typer av bostäder och boendeområden i Sveriges alla kommuner?

METOD – SÅ HÄR GICK DET TILL

Vad behövde man?

Det du behövde för att medverka i Bostadsförsöket var:

- En smart **mobiltelefon eller surfplatta** och kontakt med internet.
- **Mobilapplikationen Bostadsförsöket.**
- En **tumstock** (eller måttband i metall) att mäta med, minst 1,5 m lång.

För att underlätta för deltagarna och vara behjälpliga med frågor fanns en Facebook-grupp för Bostadsförsöket. I den kunde deltagarna ställa frågor till forskarna och projektledarna men även utbyta idéer och tips med varandra.

Deltagarna kunde även kontakta Bostadsförsöket via mail eller telefon för att få teknisk support eller sina frågor besvarade.

Bild 5. Bostadsförsökets mobilapplikation.

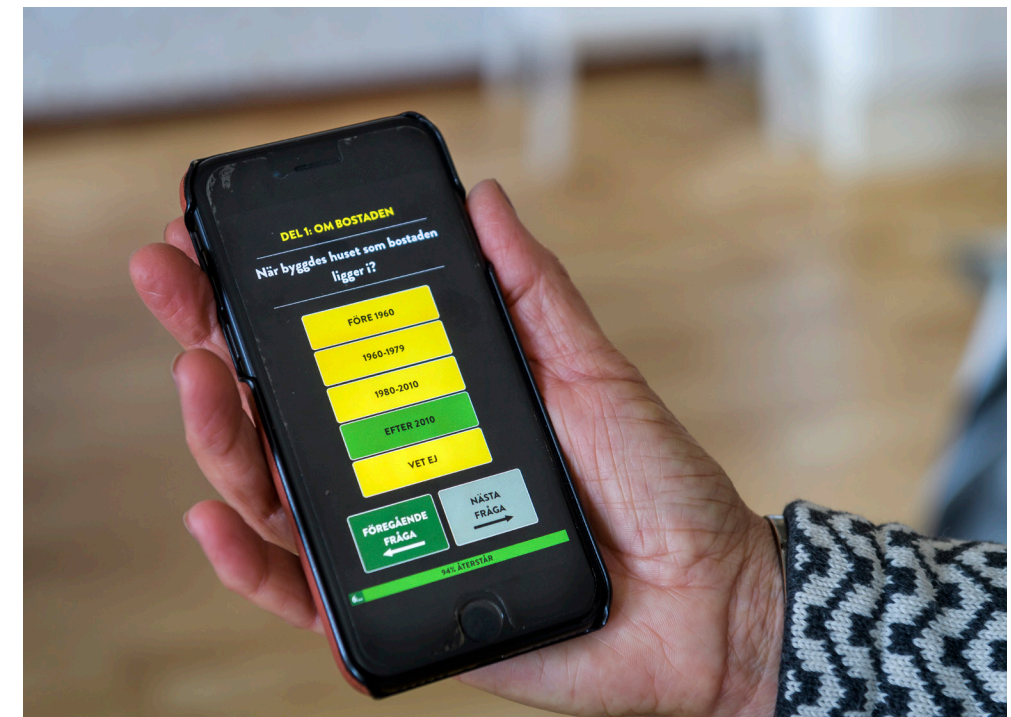

Bild 6. För att medverka behövde du ladda ner Bostadsförsökets app på en smartphone eller läsplatta. Foto: Kennet Ruona

Hur gjorde man?

Steg 1. Installera appen

Innan deltagarna kunde påbörja experimentet behövde de installera appen Bostadsförsöket på sin mobiltelefon eller surfplatta.

Steg 2. Öppna appen och genomför mätningarna

När appen var nedladdad öppnade man appen och följde instruktionerna. Frågorna var indelade i fyra delar:

Del 1. Inledande frågor om bostaden, t.ex. var den ligger i Sverige (postnummer), om det är en lägenhet, radhus eller villa, och om den har renoverats.

Del 2. Frågor om människorna som bor i bostaden.

Del 3. Resultaten av mätningarna i bostaden. I appen blev man guidad genom bostaden och ombads besvara ett 40-tal frågor där man behövde mäta med en tumstock/ måttband.

Del 4. Avslutande frågor om deltagaren hade kommentarer och synpunkter. Deltagarens ålder och eventuellt ålder på eventuella andra medverkande.

Bild 7. Köksbänkar behöver ha en höjd som gör att det är lätt för personer med nedsatt rörelseförmåga att använda ytorna. Susanne Iwarsson och Ann Mari Storm mäter köksbänkens höjd i en bostad i Lund. Foto: Kennet Ruona

Steg 3. Mäta

Mätningarna i del 3 var indelade i fyra avsnitt – **entré, kök, badrum** och **övriga utrymmen** – i varje avsnitt svarade man på ett antal frågor.

Vid flera av frågorna som besvarades i appen fanns illustrationer och hjälp som beskrev vad som skulle mätas eller undersökas.

Om man klickade på (i) fick deltagaren tips om hur man skulle mäta!

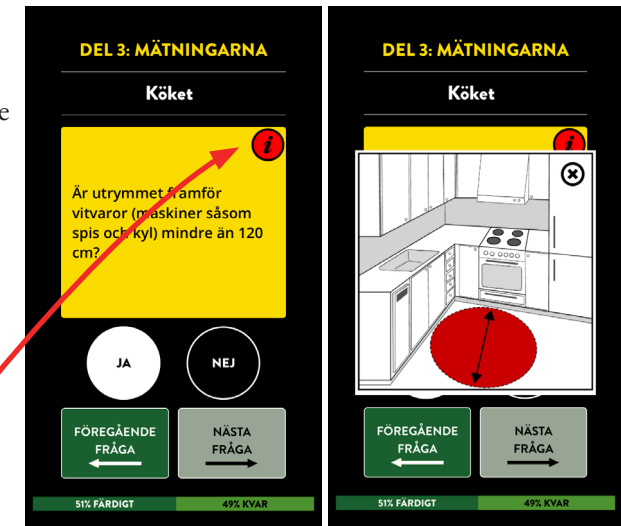

Bild 8. Bilder från Bostadsförsökets mobilapp.

Mätningarna och rapporteringen i appen tog ungefär 20–25 min att göra.

Frågorna

Beroende på hur man svarade, t.ex. om man har en trappa i sitt boende eller inte, fick man svara på 40–50 frågor. Dessa frågor är baserade på tidigare forskning. En **förteckning över alla frågor** i appen finns längst bak i denna rapport.

Bild 9. En tumstock och mobilapp var allt som behövdes för att kunna vara med i Bostadsförsöket. Vilken höjd har trappsteget? Foto: Martin Bergman/VA

RESULTAT

Databas

Du kan ta del av de data som samlas in i Bostadsförsöket i vår databas på www.bostadsförsöket.se/data. I databasen kan du se resultaten för hela Sverige, men även filtrera resultaten på kommun (STEG 1), typ av bostad (STEG 2) och bostadens ålder (STEG 3). Baserat på dina val får du fram de vanligaste miljöhindren i de undersökta bostäderna men även hur många som har rapporterat och vilken åldersgrupp de tillhör, se bild 11 utifrån dina val.

Bild 10. Skärmdump av Bostadsförsökets databas Här kan du se hur många mätningar som gjorts (röd pil) och du kan även filtrera resultaten efter kommun, typ av bostad och ålder på bostad.

En viktig funktion på sidan är att du också kan få reda på vilka miljöhindren som skapar mest tillgänglighetsproblem för individer med olika typer och kombinationer av funktionsnedsättningar, så kallade funktionsprofiler.

Bild 11. Skärmdump av Bostadsförsökets databas på bostadsförsöket.se/data. Där kan du se vilka åldersgrupper deltagarna i ditt urval tillhör och de vanligaste miljöhindren i de valda bostäderna.

Dessa analyser bygger på principen att olika slags miljöhindren skapar olika tillgänglighetsproblem för olika individer. En trappa är inget problem att använda för den som går obehindrat, medan den blir ett tillgänglighetsproblem för den som har nedsatt rörelseförmåga.

I databasen går det att välja mellan fyra olika kombinationer av funktionsnedsättningar, se bild 12, som är vanliga när man åldras, och se vilka miljöhindren som skapar mest tillgänglighetsproblem för respektive kombination.

Fyra olika funktionsprofiler

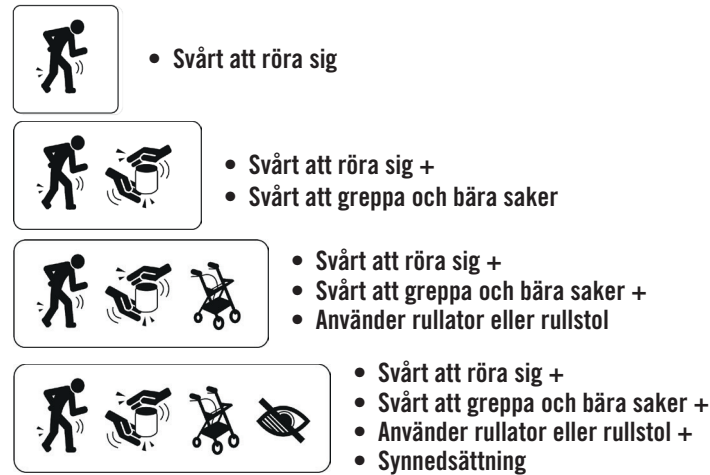

Bild 12. Fyra olika kombinationer av funktionsnedsättningar som är vanliga när man åldras. Du kan sortera och se vilka miljöhindren i databasen som skapar mest tillgänglighetsproblem för respektive funktionsprofil.

Vad visade resultaten?

Inventerade bostäder

Totalt antal inventerade bostäder: 1 181

Varav lägenheter: 579 (49,5 %)

Varav småhus (villor, radhus, kedjehus och övriga bostäder): 592 (50,5 %)

Det var totalt 979 (82,9 %) av de inventerade bostäderna som hade boende som var 65 år eller äldre. I 809 av bostäderna bodde personer som var 65–79 år och i 170 bodde personer som var 80 år eller äldre, se diagram 1.

I 119 (10,3 %) av bostäderna bodde minst en person som använde rullator eller rullstol.

Flest inrapporterade bedömningar kom från Skåne, Stockholmsområdet och Västra Götaland. Se tabell 1.

Tabell 1. Bostädernas geografiska fördelning i Bostadsförsöket.

OMRÅDE	%
Skåne	35 %
Stockholm	21 %
Västra Götaland	11 %
Närke/Västmanland/Uppland	9 %
Norrland	9 %
Sörmland/Gotland	7 %
Halland/Småland	4 %
Östra Götaland	4 %

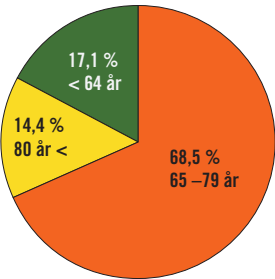

Diagram 1. Boendeålder på de inventerade bostäderna i Bostadsförsöket.

Förekomst av miljöhinder,

Forskningen i Bostadsförsöket bygger på forskning som forskare vid Lunds universitet har bedrivit under många år. Den tidigare forskningen har legat till grund för en vetenskaplig metod som kallas *Housing Enabler*⁵. Ett instrument har utvecklats som omfattar 60 miljöhinder. I Bostadsförsöket användes en förenklad version, en app med 33 miljöhinder.

Resultaten från Bostadsförsöket visar att det i snitt fanns 14 miljöhinder i varje bostad. I småhus var det i genomsnitt 16 miljöhinder och i lägenheter 13 miljöhinder. Tabell 2 visar hur många hinder som finns i olika delar av lägenheter och småhus.

Tabell 2. Antalet miljöhinder i bostaderna. Det genomsnittliga antalet miljöhinder i bostadens olika delar, i en jämförelse mellan lägenheter och småhus. Antal bostäder = 118 . Inom parentes anges maxantalet miljöhinder.

DEL AV BOSTADEN (max antal miljöhinder*)	ANTAL MILJÖHINDER I GENOMSNITT	
	Lägenheter	Småhus
Entréer (11)	4	5
Badrum (8)	4	4
Kök (5)	2	2
Övriga ytor inomhus (9)	3	4
Totalt (33)	13	16

* Maximalt antal miljöhinder (per bostadsdel och totalt) som registrerats i Bostadsförsökets app.

De vanligaste hindren

I 90 procent av lägenheterna saknades stödhandtag i bad/dusch eller vid toalettstolen. Det var det vanligaste miljöhindret i lägenheter. I småhus var det vanligaste hindret att det fanns trappsteg som måste passeras för att komma in i och ut ur bostaden. I nästan alla småhus (98 %) fanns det minst ett trappsteg som måste passeras. Se tabell 3.

⁵ Iwarsson & Slaug 2010

Tabell 3. De vanligaste miljöhindren i lägenheter och småhus. Antal bostäder = 1 181.

MILJÖHINDER I LÄGENHETER	% av 579 lägenheter
Stödhandtag saknas vid dusch/bad och/eller wc	90 %
Arbetsyta i höjd lämplig för sittande arbete saknas i köket	86 %
Tvättfat placerat på höjd för stående i badrummet	84 %
Toalettstol 47 cm eller lägre	74 %
Trappor enda förflyttningsvägen i entrén	68 %
MILJÖHINDER I SMÅHUS	% av 592 småhus
Trappor enda förflyttningsvägen i entrén	98 %
Stödhandtag saknas vid dusch/bad och/eller wc	95 %
Arbetsyta i höjd lämplig för sittande arbete saknas i köket	89 %
Hög tröskel/nivåskillnad/trappsteg till balkong/uteplats	83 %
Tvättfat placerat på höjd för stående i badrummet	82 %

De vanligaste miljöhindren i bostäder byggda under olika perioder.

Äldre bostäder hade fler miljöhinder än nyare bostäder. Bostäder som var byggda för mer än 60 år sedan (före 1960) hade i genomsnitt 16 miljöhinder. I bostäder som var byggda för mindre än 11 år sedan (efter 2010) fanns i genomsnitt 9 miljöhinder, *se tabell 4*.

Tabell 4. Jämförelse av antal miljöhinder i bostäder byggda under olika perioder. Antal bostäder = 1 181.

DEL AV BOSTADEN (max. antal miljöhinder*)	BYGGNADSÅR			
	Före 1960	1960–1979	1980–2010	Efter 2010
Entréer (11)	6	5	4	2
Badrum (8)	4	4	3	3
Kök (5)	2	2	2	2
Övriga ytor inomhus (9)	4	4	2	1
Totalt (33)	16	15	12	9

* Maximalt antal miljöhinder (per bostadsdel och totalt) som registrerats i Bostadsförverkets app.

Enligt *Lagen om bostadsanpassningsbidrag* går det att söka bidrag för att anpassa sin bostad om man har en funktionsnedsättning. Enligt Boverkets statistik är de vanligaste hindren som åtgärdas:

- trappor i entrén
- trappsteg/trösklar/nivåskillnader mellan olika rum
- avsaknad av stödhandtag i badrummet
- badkar (som byts mot dusch)
- duschplatser med kanter/nivåskillnader

Hur vanliga dessa hinder var i Bostadsförverkets och hur de varierar med bostadens ålder ses i *tabell 5*.

Tabell 5. Jämförelse av de fem hinder som oftast åtgärdas genom att bostaden anpassas, i bostäder byggda under olika perioder. Antal bostäder = 1 142.

MILJÖHINDER, %	BYGGNADSÅR			
	Före 1960	1960–1979	1980–2010	Efter 2010
Trappor enda förflyttningsvägen i entrén	93 %	88 %	75 %	66 %
Trappsteg/trösklar/nivåskillnader mellan rum i bostaden	78 %	75 %	57 %	37 %
Stödhandtag saknas vid dusch/bad och/eller wc	93 %	91 %	92 %	91 %
Badkar i stället för duschplats	21%	21 %	13 %	5 %
Dusch med kanter/nivåskillnader	23 %	26 %	23 %	9 %

DISKUSSION

Hur kan resultaten användas i framtiden?

Resultaten från Bostadsförsöket visar att det finns många miljöhinder i vanliga bostäder i Sverige. Trots att lagstiftning och riktlinjer sedan länge ställer krav på tillgänglighet för personer med funktionsnedsättningar är hindren fortfarande mycket vanliga. Lagarna reglerar tillgängligheten utifrån funktionskrav, och det innebär att det finns få bindande regler för hur bostäder ska utformas i detalj. Det finns också många äldre bostäder där det byggt tekniskt är svårt att ta bort miljöhindren på ett bra sätt. Inom bygg- och fastighetsbranschen är det också vanligt att tillgänglighetskraven uppfattas som höga och kostnadsdrivande. Privatpersoner som äger småhus är ofta ointresserade och omedvetna om miljöhinder och tillgänglighetsproblem, såvida inte de själva eller någon i familjen eller vänkretsen lever med funktionsnedsättningar. Sammanfattningsvis finns inte tillräcklig kunskap om hur bostäder för den äldre befolkningen behöver vara utformade för att fungera för äldre i vardagen.

Tack vare Bostadsförsöket vet vi nu att de undersökningar som forskare tidigare gjort i vissa delar av landet stämmer väl för bostäder i hela Sverige.

Resultaten kan också vara värdefulla när bygglagstiftningen förändras, liksom när kommuner och privata aktörer vill förbättra tillgängligheten i bostadsbeståndet.

Inom ramen för Bostadsförsöket skapades en databas där vem som helst kan ta del av resultaten¹. Databasen kan användas för att analysera hur miljöhinder skapar tillgänglighetsproblem för personer med olika kombinationer av funktionsnedsättningar. Det kan vara användbart för personer som funderar på att flytta och för intresseorganisationer som vill påverka lokala beslutsfattare.

Lärdomar från projektet

– medborgarforskning med äldre om boendefrågor

Bostadsförsöket är, vad vi vet, det första medborgarforskningsprojektet som genomförts i Sverige med äldre som främsta målgrupp. Även om skolelever och privatpersoner också bjöds in att medverka var projektets fokus att ta reda på hur lämpliga bostäder i Sverige är att åldras i. Vi samarbetade på lokal och nationell nivå med de tre största pensionärsorganisationerna (PRO, SPF Seniorerna och SKPF Pensionärerna), som är väl representerade i hela Sverige. Med deras hjälp borde det vara enkelt att nå ut till intresserade personer, tänkte vi.

Eftersom vi hoppades att många äldre skulle vilja medverka satsade vi mycket resurser på att utveckla ett bra inrapporteringsverktyg för Bostadsförsöket. Vi ville att appen skulle bli användarvänlig, även för dem som inte använder appar så ofta i sina smarta telefoner. De flesta som medverkade i Bostadsförsöket tyckte också att appen var enkel

Bild 12. Bostadsförsökets app. Foto: Kennet Ruona.

att använda. Samtidigt visar en uppföljning vi gjort att kravet på att ladda ner en app på sin telefon eller surfplatta gjorde att många avstod från att medverka.

Bostadsförsöket var egentligen tänkt att genomföras 2020. När covid-19-pandemin drog in i början av 2020 beslutade vi att skjuta upp Bostadsförsöket ett år. Senareläggningen kan eventuellt ha varit positiv eftersom många äldre blivit mer vana vid att använda digital teknik i och med pandemin. För att underlätta för deltagarna erbjöd också forskarna teknisk support via telefon och Facebook.

Även om många (ca 1 200 personer) deltog i Bostadsförsöket hade vi hoppats kunna locka ännu fler, inte minst eftersom frågan om tillgängliga bostäder står högt på agendan hos pensionärsorganisationerna som vi samarbetade med. Föreningarna driver dessa frågor, både nationellt och regionalt/lokalt. Samtidigt visade det sig vara svårt att väcka intresse för Bostadsförsöket hos många äldre. Kanske hade det varit mer intressant för dem att medverka om projektet handlat om fler aspekter i boendet?

Det kan vara svårt att planera en uppgift som inte är för komplicerad, men som samtidigt är av vetenskapligt värde. Uppgifter i medborgarforskning måste uppfattas som intressanta men samtidigt vara enkla nog att göra i stor skala, av många människor. Att ladda ner en app, svara på 40–50 frågor och mäta med tumstock, som var uppgifterna i Bostadsförsöket, visade sig vara krävande.

För medborgarforskningsprojekt som involverar äldre tror vi att det är viktigt att samarbeta nära med pensionärsorganisationer och andra föreningar på lokal och regional nivå. Det kan vara klokt att skapa kontakt med personer som vill vara ambassadörer för projektet inom sina organisationer. De kan vara kontaktpersoner, informera och ge stöd när det gäller digital teknik, vara drivande och engagerade i sakfrågorna som undersöks.

¹ www.bostadsforsoket.se/data.

LÄS MER

KÄLLOR:

Boverket (2016) *Från kostnad till potential – Slutrapport för stödet att tillgänglighetsinventera flerbostadshus*. <https://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2016/fran-kostnad-till-potential.pdf>

Carlsson, G., Schilling, O., Slaug, B., Fänge, A., Ståhl, A., Nygren, C., & Iwarsson, S. (2009). Toward a screening tool for housing accessibility problems. *A reduced version of the Housing Enabler. Journal of Applied Gerontology*, 28, (1), 59–80.

Gefenaite, G., Björk, J., Schmidt, S.M., Slaug, B., & Iwarsson, S. (2019). Associations among housing accessibility, housing-related control beliefs and independence in activities of daily living: A cross-sectional study among younger old in Sweden. *Journal of Housing and the Built Environment*, 35, (1), 867–877. <https://doi.org/10.1007/s10901-019-09717-4>

Granbom, M., Iwarsson, S., Kylberg, M., Pettersson, C., & Slaug, B. (2016). A public health perspective to environmental barriers and accessibility problems for senior citizens living in ordinary housing. *BMC Public Health*, 16, 772, 11 pages.

Granbom, M., Slaug, B., Löfqvist, C., Oswald, F., & Iwarsson, S. (2016). Community relocation in very old age: Changes in housing accessibility. *American Journal of Occupational Therapy*, 70, (2), 9 pages.

Iwarsson, S., Nygren, C., Oswald, F., Wahl, H-W., & Tomsone, S. (2006). Environmental barriers and housing accessibility problems over a one-year period in later life in three European countries. *Journal of Housing for the Elderly*, 20, (3), 23-43.

Iwarsson, S., & Slaug, B. (Andra, reviderade upplagan). (2010). Housing Enabler – Metodik för bedömning och analys av tillgänglighetsproblem i boendet. Manual för fullständigt instrument och screeningverktyg. Lund & Staffanstorp, Sverige: Vetén & Skapen HB och Slaug Enabling Development.

Iwarsson, S., Slaug, B., & Malmgren Fänge, A. (2012). *The Housing Enabler Screening Tool: Feasibility and interrater agreement in a real estate company practice context*. *Journal of Applied Gerontology*, 31, (5), 641-660.

Iwarsson, S., & Ståhl, A. (2003). Accessibility, usability and universal design – positioning and definition of concepts describing person-environment relationships. *Disability and Rehabilitation*, 25, (2), 57-66.

Jonsson, O., Frögren, J., Haak, M., Slaug, B., & Iwarsson, S. (2021). Understanding the wicked problem of providing accessible housing for the ageing population in

Sweden. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18, (3), Article 1169. <https://doi.org/10.3390/ijerph18031169>

Löfqvist, C., Tomsone, S., Iwarsson, S., Horstmann, V., & Haak, M., (2017). Changes in home and health over nine years among very old people in Latvia – results from the ENABLE-AGE Project. *Journal of Cross-Cultural Gerontology*, 32, 17-29.

Norin, L.*, Slaug, B.*, Haak, M., Jörgensen, S., Lexell, J., & Iwarsson, S. (*shared authorship). (2017). Housing accessibility and its associations with participation among older adults living with long-standing spinal cord injury. *Journal of Spinal Cord Medicine*, 40, (2), 230-240.

Pettersson, C., Slaug, B., Granbom, M., Kylberg, M., & Iwarsson, S. (2018). Housing accessibility for senior citizens in Sweden: Estimation of the effects of targeted elimination of environmental barriers. *Scandinavian Journal of Occupational Therapy*, 25, (6), 407-418.

Slaug, B., Iwarsson, S., Alegre Ayala, J., & Nilsson, M.H. (2017). Housing accessibility problems for people with Parkinson's disease. *Acta Neurologica Scandinavica*, 136, 501-510.

Slaug, B., Schilling, O., Iwarsson, S., & Carlsson, G. (2011). Defining profiles of functional limitations in groups of older persons: How and why? *Journal of Aging and Health*, 23, (3), 578-604.

ÖVRIGA RESURSER:

Bostäder att bo kvar i – Bygg för gemenskap i tillgänglighetssmarta boendemiljöer. Betänkande av Utredningen om bostäder för äldre (S 2014:10). <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2015/10/sou-201585/>

Tillgänglighetsinventering av bostäder – vilka verktyg finns? Idegård, K., Fehler, J. & och Lindahl, L.(2012). FoU i Väst, Göteborgsregionens kommunalförbund. https://goteborgsregionen.se/download/18.415b48a314276a8b9a7d90d/1387258107122/2012_tillganglighetsinventering.pdf

Om medborgarforskning. www.medborgarforskning.se

FRÅGOR I APPEN

Del 1. Om bostaden

1. Var i landet finns bostaden? (postnummer)
2. Vilken slags bostad är det? (villa, radhus, lägenhet eller annat)

Om ANNAT är svaret på fråga 2;

3. Är det: (lantbruk/gård, stuga/torp, kommunalt boende – egen lägenhet, kommunalt boende - utan kök/badrum, annat)
4. När byggdes huset som bostaden ligger i? (före 1960, 1960–1979, 1980–2010, efter 2010, VET EJ)
5. Har det gjorts någon omfattande renovering (t.ex. ombyggnad eller anpassning) som förbättrat bostadens tillgänglighet de senaste 10 åren?

Del 2. Om människorna som bor i bostaden

6. Bor det någon som är 65–79 år i bostaden?
7. Bor det någon som är 80 år eller äldre i bostaden?
8. Bor det någon som använder rullator eller rullstol i bostaden?

Del 3. Mätningar

Om bostaden har flera entréer, badrum eller kök – mät de som används oftast.

Entrén

Har bostaden flera entreér? Mät den som används mest. Trappor och ramper utanför ingången räknas också.

I lägenhetshus ingår området från ytterdörren hela vägen till lägenhetsdörren, inklusive trapphus och hiss.

9. Finns det en plan yta, minst 150x150 cm och som inte lutar, direkt utanför dörren i huvudentrén?
10. Är utrymmet vid dörrens öppningssida vid huvudentrén mindre än 70 cm?
11. Är den fria passagen genom någon av ALLA dörrarna som passeras i entréen inkl. eventuella hissdörrar och lägenhetsdörr smalare än 80 cm?
12. Finns det tunga dörrar som man måste öppna för hand? *I lägenhetshus ingår området från ytterdörren hela vägen till lägenhetsdörren, inklusive trapphus och hiss.*
13. Finns det dörrar som inte stannar i öppet läge, eller som stängs snabbt? *I lägenhetshus ingår området från ytterdörren hela vägen till lägenhetsdörren, inklusive trapphus och hiss.*

14. Är det svårt att förstå (ologiskt) hur man ska öppna dörrarna? *I lägenhetshus ingår området från ytterdörren hela vägen till lägenhetsdörren, inklusive trapphus och hiss.*
15. Krävs det mer än ett grepp/en manöver för att öppna dörrarna (t ex lossa och vrida en spärr)? *I lägenhetshus ingår området från ytterdörren hela vägen till lägenhetsdörren, inklusive trapphus och hiss.*
16. Finns det trappsteg/trappor i entrén? OBS! Trappsteg utanför ytterdörren ingår också. *I lägenhetshus ingår området från ytterdörren hela vägen till lägenhetsdörren, inklusive trapphus och hiss.*
17. Finns det ramp eller hiss i entrén? OBS! Ramp/hiss utanför ytterdörren ingår också. *I lägenhetshus ingår området från ytterdörren hela vägen till lägenhetsdörren, inklusive trapphus och hiss.*
18. Finns det ändå trappsteg som man måste passera i entrén? OBS! Trappsteg utanför ytterdörren ingår också. *I lägenhetshus ingår området från ytterdörren hela vägen till lägenhetsdörren, inklusive trapphus och hiss.*

Om JA på fråga 16 och/eller fråga 18;

19. Är samtliga trappsteg 15–17 cm höga? OBS! Trappsteg utanför ytterdörren ingår också. *I lägenhetshus ingår området från ytterdörren hela vägen till lägenhetsdörren, inklusive trapphus och hiss.*
20. Finns det ledstänger på båda sidor om samtliga trappor?
21. Börjar ledstängerna 30 cm innan trappan och fortsätter 30 cm efter?
22. Går ledstängerna över vilplan, utan avbrott?

23. Är någon tröskel som passeras i entréen högre än 1,5 cm på någon sida? *I lägenhetshus ingår området från ytterdörren hela vägen till lägenhetsdörren, inklusive trapphus och hiss.*
24. Är något av utrymmena utanför eller innanför dörrarna mindre än 150 x 150 cm?
25. Finns det andra dörrar du måste gå igenom där utrymmet vid öppningssidan är mindre än 50 cm?

Köket

26. Är utrymmet framför vitvaror (maskiner såsom spis och kyl) mindre än 120 cm?
27. Är det mer än 50 cm mellan arbetsbänk och överskåpens underkant?
28. Är det mer än 140 cm från golv till överskåpens underkant?
29. Finns det någon arbetsbänk som är lägre än 84 cm?
30. Finns det några hyllor i bänkskåpen som är djupare än 30 cm, och som inte går att dra ut?
31. Behövs det mer än ett grepp/manöver (t. ex. vrida och dra) för att hantera köksinredning, vattenkranar eller vitvaror?

Badrummet

Om bostaden har mer än ett badrum – mät det som används oftast.

32. Är tröskeln till badrummet högre än 1,5 cm på någon sida?
33. Är utrymmet/svängrummet mindre än 130 x 130 cm?

- 34. Finns det stödhandtag både vid dusch, badkar och toalettstol?
- 35. Behövs det mer än ett grepp/manöver (t. ex. vrida och dra) för att hantera inredning eller vattenkranar?
- 36. Är det 81 cm (eller mer) från golvet upp till handfatets övre kant?
- 37. Är det 47 cm (eller mindre) från golvet till överkanten på toalettstolens sittring?
- 38. Kan man duscha utan att behöva stå i ett badkar?
- 39. Finns det någon kant eller nivåskillnad vid duschplatsen?
- 40. Finns det utrymme för en pall eller badbräda att sitta på i duschen/badkaret?

Övriga utrymmen

Dessa är utrymmen som du går igenom för att komma till rum du redan mätt (kök och badrum) men också till vardagsrum, sovrum, kontorsplats (de som används mest) och till hallen, förvaring och eventuell tvättmaskin inne i bostaden.

- 41. Finns det trösklar eller nivåskillnader högre än 1,5 cm mellan rum eller golvytor inne i bostaden? OBS: Gäller ej till eventuell uteplats/balkong.
ÖVRIGA UTRYMMEN är utrymmen som du behöver gå igenom för att komma till de rum du redan mätt (kök och badrum) men också för att ta dig till vardagsrum (det som används mest) och sovrum (ej gästrum), till kontorsplats och hall, förvaring och eventuell tvättmaskin inne i bostaden.
- 42. Finns det passager (förutom dörröppningar) i bostaden som är smalare än 130 cm?
Gäller inte möbler utan bara fast inredning (t.ex. utrymme mellan vägg och garderober i en hall).
- 43. Är den fria passagen genom någon av dörrarna till nödvändiga bostadsfunktioner inne i bostaden smalare än 76 cm? *Nödvändiga bostadsfunktioner är köket, matplatsen, badrummet, vardagsrummet, sovrummet (ej gästrum), kontorsplats, hall, tutrymme för tvättmaskin (om den är i bostaden) och förvaring inne i bostaden.*
- 44. Måste man gå i trappa/trappor för att nå nödvändiga bostadsfunktioner?
Nödvändiga bostadsfunktioner är köket, matplatsen, badrummet, vardagsrummet, sovrummet (ej gästrum), kontorsplats, hall, tutrymme för tvättmaskin (om den är i bostaden) och förvaring inne i bostaden.

Om JA på fråga 44;

- 45. Har alla trappor som finns inne i bostaden ledstänger på båda sidor?
- 46. Börjar ledstängerna 30 cm innan trappan och fortsätter 30 cm efter?

- 47. Är den fria passagen genom dörren till uteplats eller balkong smalare än 84 cm?

Om Uteplats/balkong finns;

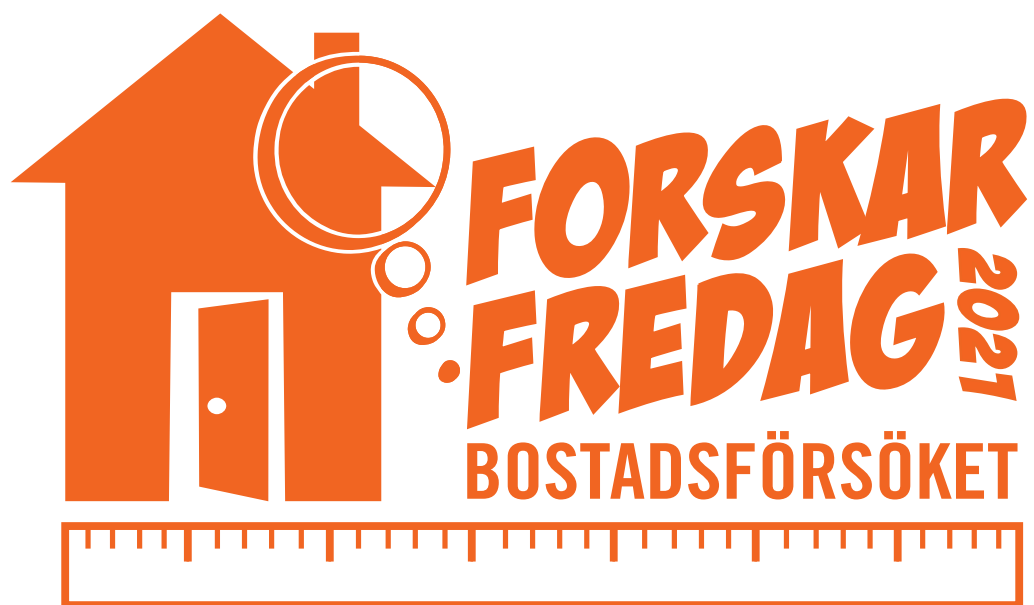
- 48. Är tröskeln till uteplatsen eller balkongen högre än 1,5 cm?

Del 4. Avslutning

- 49. Vilken åldersgrupp tillhör du?
(1–18 år, 19–54 år, 55–64 år, 65–74 år, 75–84 år, 85+ år)
- 50. Genomförde du undersökningen ensam?

Om NEJ på fråga 50;

- 51. Vilken åldersgrupp tillhör den/de du utfört undersökningen med?
(1-18 år, 19-54 år, 55-64 år, 65-74 år, 75-84 år, 85+ år)

Stort tack för din medverkan!

www.bostadsförsöket.se